

รายงานการเข้าร่วมโครงการเอพีโอ
24-CL-21-GE-WSP-A: Workshop on Social Resilience for Sustainable Societies
ระหว่างวันที่ 31 มีนาคม – 2 เมษายน 2568
ซึ่งเป็นการอบรมผ่านระบบออนไลน์

จัดทำโดย นาย สิปปกร สุพรรณ
เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2568

ที่มา

แนวคิดเรื่อง "ความยืดหยุ่นทางสังคม" (Social Resilience) เกิดขึ้นจากความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่ทวีความรุนแรงขึ้นในระดับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ หรือวิกฤตสาธารณสุขต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น คนจน ผู้สูงอายุ ผู้หญิง และผู้พิการ

ชุมชนจำนวนมากขาดเครื่องมือและศักยภาพในการรับมือกับแรงกระแทกเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความเข้มแข็งจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ชุมชนสามารถรับมือ ปรับตัว และฟื้นตัวได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด “ความยืดหยุ่นทางสังคม” ทั้งในระดับแนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้
2. เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แนวปฏิบัติ และกรณีศึกษาจากประเทศต่าง ๆ
3. เพื่อพัฒนาแนวทางและกลยุทธ์ในการสร้างความยืดหยุ่นในระดับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม
4. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้กับบริบทของตนเอง และสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับพื้นที่

เนื้อหาองค์ความรู้

สาระสำคัญของหลักสูตรประกอบด้วยแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์เรื่องความยืดหยุ่นทางสังคม เช่น

- J ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับความยืดหยุ่นในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การรับมือ (coping) การปรับตัว (adaptive) และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (transformative)
- J การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนผ่านกรณีศึกษาในระดับชุมชน
- J บทบาทของภาคประชาสังคม องค์กรท้องถิ่น และภาคเอกชนในการเสริมสร้างความยืดหยุ่น
- J แนวทางการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ (Disaster Risk Reduction) และการวางแผนรับมือระดับท้องถิ่น
- J กรณีศึกษาเชิงลึกจากประเทศต่าง ๆ เช่น ออสเตรเลีย อินเดีย ฟิจิ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น และไทย

องค์ความรู้เหล่านี้ครอบคลุมทั้งมิติทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และนโยบาย และสามารถนำไปปรับใช้ในระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความยั่งยืนในระยะยาว

หัวข้อที่ 1: ภาพรวมของความยืดหยุ่นทางสังคม (Overview of Social Resilience)

ผู้บรรยาย: ดร.คาซึกิ คาโงฮาชิ (Kazuki Kagohashi)

"ความยืดหยุ่น" มีรากฐานจากศาสตร์นิเวศวิทยา โดย C.S. Holling เป็นผู้เสนอแนวคิดเรื่อง **ecological resilience** ว่าระบบนิเวศสามารถดูดซับแรงกระทบได้มากน้อยเพียงใดก่อนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่ที่ไม่อาจย้อนกลับมาเหมือนเดิมได้ ในขณะที่ทางวิศวกรรมมองว่าความยืดหยุ่นคือความสามารถในการฟื้นตัวกลับสู่สมดุลเดิมให้เร็วที่สุด

จากมุมมองของ Walker et al. (2004) ได้ขยายแนวคิดนี้ไปสู่ความเข้าใจว่า **ระบบที่ยืดหยุ่นคือระบบที่สามารถฟื้นตัวและปรับโครงสร้างตัวเองใหม่ได้ โดยไม่สูญเสียหน้าที่หลักหรืออัตลักษณ์เดิมของระบบนั้น** ความยืดหยุ่นจึงไม่ใช่แค่การ "ไม่เปลี่ยนแปลง" แต่คือการ "เปลี่ยนแปลงอย่างมีความสามารถ"

เมื่อแนวคิดนี้ถูกนำมาปรับใช้ในบริบทของสังคม ก็กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า **ความยืดหยุ่นทางสังคม (Social Resilience)** ซึ่ง Adger (2000) ได้ให้นิยามว่าเป็น "ความสามารถของชุมชนในการทนทานต่อแรงกระทบจากภายนอกที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมของชุมชน" ต่อมา Obrist et al. (2010) ได้ขยายแนวคิดนี้ โดยชี้ว่าความยืดหยุ่นทางสังคมไม่เพียงเกี่ยวกับความสามารถในการ "รับมือ" (coping) หรือ "ปรับตัว" (adapting) เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการ "แสวงหาและสร้างทางเลือกใหม่" (transforming) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพและผลลัพธ์เชิงบวกอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ถูกนำเสนอในการบรรยายนี้ คือการเชื่อมโยงความสามารถทั้งสามระดับ ได้แก่

- 1) **Coping Capacity:** การใช้ทรัพยากรและความรู้ที่มีอยู่เพื่อรับมือกับแรงกระทบในระยะสั้น โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเดิม
- 2) **Adaptive Capacity:** การลงทุนในทุนประเภทต่าง ๆ เช่น ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนที่สร้างขึ้น เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะกลางถึงยาว
- 3) **Transformative Capacity:** ความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เช่น การเปลี่ยนนโยบาย การปรับโครงสร้างสถาบัน หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมใหม่ เพื่อสร้างความยั่งยืนในอนาคต

สิ่งที่กำหนดความสามารถเหล่านี้ ไม่ได้อยู่ที่แรงกระทบภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับ **ทุนที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้** เช่น

- 1) **ทุนทางการเงิน** – เพื่อใช้ในการลงทุนหรือเสริมสร้างความพร้อม
- 2) **ทุนมนุษย์** – แรงงาน ความรู้ ทักษะ และการจัดการ
- 3) **ทุนทางสังคม** – ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และเครือข่าย
- 4) **ทุนธรรมชาติ** – ทรัพยากรที่มีในพื้นที่ เช่น น้ำ ดิน ป่าไม้
- 5) **ทุนที่สร้างขึ้น** – โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งปลูกสร้าง เครื่องมือ ฯลฯ

การผสมผสานทุนเหล่านี้อย่างเหมาะสม ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินกลยุทธ์ทั้งสามระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ แนวคิด Social Resilience ในบริบทต่าง ๆ เช่น

- 1) โครงการพัฒนาชุมชนหลังภัยพิบัติในอินโดนีเซีย (หลังเหตุการณ์สึนามิปี 2004)
- 2) โครงการ Climate Resilience ในประเทศแซมเบีย
- 3) การส่งเสริมอาชีพที่หลากหลายในหมู่บ้านชายฝั่งของเคนยา แทนชาวน้ำ และมาดากัสการ์

จ) โครงการสร้างอาชีพบนที่ดินแม่น้ำในบังกลาเทศ

ทั้งหมดนี้สะท้อนว่า แนวคิดเรื่องความยืดหยุ่นทางสังคมไม่ใช่ทฤษฎีในระดับนามธรรมเท่านั้น แต่สามารถนำไปใช้วางแผนและดำเนินงานจริงได้ในทุกระดับของการพัฒนา โดยเฉพาะในยุคที่โลกต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดเดาได้ยาก

การเข้าใจและออกแบบระบบที่ยืดหยุ่น จึงถือเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

หัวข้อที่ 2: การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน – กรณีศึกษาในประเทศไทย

ผู้บรรยาย: คุณมีชัย วีระไวทยะ

การบรรยายในหัวข้อนี้เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์กว่า 50 ปีของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผลักดันการพัฒนาสังคมไทย โดยใช้แนวคิดนอกรอบ ความคิดสร้างสรรค์ และการเสริมพลังให้แก่ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ แนวทางของ PDA ไม่เน้นการแจกจ่ายแบบสงเคราะห์ แต่เน้นการสร้างโอกาสและศักยภาพให้คนจนสามารถลุกขึ้นมาพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

จุดเริ่มต้นของ PDA คือการรับมือกับปัญหาการเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษ 1970 เมื่ออัตราการเกิดในประเทศไทยสูงถึง 7 คนต่อครอบครัว และมีแพทย์เพียง 1 คนต่อสตรี 110,000 คน PDA จึงพัฒนาเครือข่ายอาสาสมัครวางแผนครอบครัว โดยฝึกอบรมร้านค้าในหมู่บ้าน ช่างตัดผม ครู และบุคคลในท้องถิ่นให้สามารถแจกจ่ายยาคุมกำเนิดและถุงยางอนามัยได้ ส่งผลให้โครงการครอบคลุม 100% ของหมู่บ้านทั่วประเทศ และต่อมากลายเป็นต้นแบบของเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

ในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญการระบาดของ HIV/AIDS รัฐบาลในขณะนั้นมีท่าทีปฏิเสธที่จะยอมรับและห้ามรายงานข่าว PDA จึงใช้แนวทาง “เปลี่ยนคำว่าไม่ให้เป็นคำถาม” โดยริเริ่มรณรงค์ผ่านคลื่นวิทยุ ทหาร โรงเรียน และสื่อมวลชนหลากหลายช่องทาง เช่น รายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศโฆษณาความรู้เรื่องเอ็ดส์ทุกชั่วโมง การจัดอบรมครูและนักเรียนทั่วประเทศ การให้ตำรวจจราจรแจกถุงยางบนท้องถนน และการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การแข่งขันเป่าถุงยางในโรงเรียน ผลลัพธ์คือ อัตราการติดเชื้อลดลงกว่า 90% และช่วยชีวิตผู้คนได้กว่า 7.7 ล้านคน ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นกรณีศึกษาดีเด่นโดย UNAIDS และธนาคารโลก

แนวทางของ PDA ไม่ได้จำกัดเพียงประเด็นสุขภาพ แต่ยังขยายไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมผ่านโครงการ “Village Development Partnership” (VDP) ที่ชุมชนร่วมมือกับบริษัทเอกชนเพื่อออกแบบแผนพัฒนาหมู่บ้านที่ชาวบ้านบริหารเอง เช่น การปลูกต้นไม้เพื่อแลกเงินตั้งกองทุนหมู่บ้าน การก่อตั้งธนาคารชุมชน การอบรม “Barefoot MBA” เพื่อสร้างผู้ประกอบการรายย่อย และการติดตั้งระบบประปาหมู่บ้านที่ชาวบ้านดูแลเอง โดยรายได้จากค่าน้ำถูกนำกลับเข้าเป็นทุนหมุนเวียนเพื่อสุขภาพ การศึกษา และดูแลผู้สูงอายุ

อีกหนึ่งแนวคิดสร้างสรรค์ของ PDA คือการพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบท โดยใช้แนวทาง “ย้ายเครื่องจักรไปหาคน แทนที่จะย้ายคนไปหาเครื่องจักร” พื้นที่การเกษตรที่เก่าแล้วเช่น คอกไก่ ถูกดัดแปลงเป็นโรงงานผลิตรองเท้า เสื้อผ้า และสินค้าเพื่อการส่งออก ซึ่งช่วยสร้างงาน ลดการอพยพแรงงาน และมีรายได้สะสมกว่า 10,400 ล้านบาท โดยถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ถึง 10

เพื่อความยั่งยืนทางการเงิน PDA ยังสร้างธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) แบ่งเป็น 2 ประเภท:

- 1) **Maximization of Profit (Max):** เช่น ร้านอาหาร รีสอร์ท ร้าน Cabbages & Condoms ที่มีกำไรสูงเพื่อนำไปสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม
- 2) **Optimization of Profit (OP):** เช่น การให้เช่าโรงงาน การดูแลสุขภาพ การสนับสนุนชุมชนที่มีกำไรน้อยแต่สร้างคุณค่าทางสังคม

รายได้จากกิจการกลุ่ม Max ถูกนำไปสนับสนุนกลุ่ม OP และกิจกรรมพัฒนาชุมชนในระยะยาว

ในด้านการศึกษา PDA ก่อตั้ง โรงเรียนมีชัยพัฒนา (Mechai Bamboo School) ซึ่งเป็นโรงเรียนสร้างนักเปลี่ยนแปลงและผู้ประกอบการเพื่อสังคม นักเรียนเรียนรู้ทั้งวิชาการ และวิชาชีพ โดยมีภารกิจช่วยเหลือชุมชน เช่น การปลูกผักโดยใช้น้ำน้อย พื้นที่น้อย แรงงานน้อย ร่วมกับพระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และครอบครัวผู้ต้องขัง เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและรายได้ให้กับกลุ่มเปราะบาง

ตัวอย่างโครงการเด่นในปัจจุบัน ได้แก่

- 1) โครงการปลูกผักอินทรีย์สำหรับผู้สูงอายุ
- 2) การแปรรูปพื้นที่วัดเป็นศูนย์ผลิตอาหาร
- 3) การสร้างที่พักผู้สูงอายุในวัด
- 4) โครงการปลูกผักในโรงพยาบาลโดยผู้ป่วย
- 5) การฝึกฝนทักษะการเกษตรให้กับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ

โครงการเหล่านี้ไม่เพียงสร้างรายได้ แต่ยังฟื้นฟูศักดิ์ศรีและความหมายของชีวิตให้กับผู้เข้าร่วม โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เคยรู้สึกโดดเดี่ยวให้กลับมามีความสุข มีรายได้ และได้ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าอีกครั้ง

PDA ยังให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ โดยเชื่อว่าแม้ SDGs จะครอบคลุมหลากหลายมิติแล้ว แต่ประเทศไทยยังควรมีเป้าหมายเพิ่มเติมอีก 4 ข้อ ได้แก่

- 1) ความเห็นอกเห็นใจและการแบ่งปัน
- 2) นิติธรรมและประชาธิปไตย
- 3) ความซื่อสัตย์สุจริต
- 4) ความมั่นคงของครอบครัว

การบรรยายในครั้งนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงการนำเสนอกรณีศึกษา แต่เป็นการถ่ายทอดแนวทางการทำงานที่ผสาน “วิสัยทัศน์” เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงจากระดับชุมชนอย่างแท้จริง

หัวข้อที่ 3: วิฤตน้ำและดิน – การเปลี่ยนผ่านของหมู่บ้านในภูมิภาคกำลังพัฒนา

ผู้บรรยาย: คุณโนบุอากิ วาดะ (Nobuaki Wada)

การบรรยายในหัวข้อนี้ เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในประเทศกำลังพัฒนา โดยเน้นไปที่วิฤตด้านทรัพยากรธรรมชาติ พื้นฐาน ได้แก่ น้ำและดิน ซึ่งแม้จะเป็นองค์ประกอบที่ธรรมดา แต่กลับเป็นปัจจัยสำคัญของการสูญเสียอำนาจควบคุมของชุมชนต่อทรัพยากรดั้งเดิมของตนเอง

กรณีศึกษาจากอินเดีย ในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ Saora ที่ตั้งอยู่ในแนวเขา Eastern Ghats บริเวณชายแดนระหว่างรัฐอานธรประเทศกับโอดิสชา ชาวบ้านท้องถิ่นมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติผ่านระบบเกษตรแบบเลื่อนลอย ซึ่งมีการเว้นระยะเวลาพื้นตัวของผืนดิน และอาศัยการหมุนเวียนพื้นที่เพื่อรักษาสมดุลทางนิเวศ

แต่ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลประกาศห้ามทำการเกษตรแบบเลื่อนลอย และนำพื้นที่ดั้งเดิมของชาวบ้านเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขตอนุรักษ์ป่า สิ่งนี้ไม่ได้เป็นเพียงการทำวิธีการทำกินเท่านั้น แต่เป็นการพรากชุมชนออกจากดินแดนบรรพบุรุษ พวกเขาถูกบังคับให้ทำเกษตรในพื้นที่แคบๆ ที่ไม่สามารถเว้นระยะพักฟื้นได้ ส่งผลให้เกิดการพังทลายของหน้าดินและการตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง

วิถีชีวิตที่เคยมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับธรรมชาติค่อยๆ ถูกทำลาย ความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตลดลง ความรู้ท้องถิ่นถูกลดทอน และชุมชนต้องพึ่งพาโครงสร้างการผลิตใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับวิถีเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสโลกาภิวัตน์ขยายเข้าสู่พื้นที่ชนบท

การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้เกิดขึ้นในสองรูปแบบหลัก ๆ อย่างแรกคือ การไหลบ่าของสินค้าพลาสติกเข้ามาแทนที่เครื่องใช้ท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน เช่น แก้วน้ำ หม้อ ถังน้ำ ฯลฯ ส่งผลให้ช่างฝีมือพื้นถิ่นอย่างช่างปั้นหม้อหายไปจากชุมชน ส่วนที่สองคือ การนำพันธุ์ข้าวลูกผสม (HYV – High Yielding Variety) เข้ามาพร้อมกับการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ซึ่งแม้จะให้ผลผลิตสูงในช่วงแรก แต่ทำให้พันธุ์ข้าวท้องถิ่นค่อยๆ สูญพันธุ์ และเกษตรกรต้องพึ่งพาทุนภายนอก

ผลลัพธ์คือ เกษตรกรไม่สามารถทำเกษตรได้โดยไม่ลงทุนก่อน เกษตรกรจึงต้องกู้ยืมจากนายทุนเงินกู้ ซึ่งนำไปสู่การมีหนี้สิน ขณะเดียวกัน กระบวนการผลิตแบบนี้ยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีส่วนผสมของไนโตรเจน ซึ่งเมื่อสะสมในดินแล้วไม่ได้ถูกพืชดูดซึม จะระเหยรวมกับน้ำและกลายเป็นแก๊สไนตรัสออกไซด์ในชั้นบรรยากาศ ซึ่งมีอนุภาคทำให้โลกร้อนมากกว่าคาร์บอนไดออกไซด์หลายเท่า ตามที่ระบุไว้ใน Kyoto Protocol ปี 1996

ในบริบทนี้ “น้ำ” และ “ดิน” กลายเป็นเพียงสองสิ่งสุดท้ายที่ชุมชนยังสามารถควบคุมได้บ้าง ขณะที่องค์ประกอบอื่นของชีวิตแทบทั้งหมดต้องพึ่งพาสภาพภายนอก ความยืดหยุ่นที่เคยอยู่ในระดับโครงสร้างของชุมชนเริ่มหายไปโดยไม่ทันได้รู้ตัว

เพื่อรับมือกับวิฤตดังกล่าว ผู้บรรยายเสนอแนวคิดการจัดการทรัพยากรด้วยกรอบ “ลุ่มน้ำขนาดเล็ก” หรือ Micro Watershed ซึ่งหมายถึงพื้นที่จำกัดที่มีลักษณะภูมิประเทศเฉพาะ เช่น มีภูเขาล้อมรอบ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบการจัดการดินและน้ำของชุมชนได้

แนวคิด Micro Watershed ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรของตนเอง ตัวอย่างหนึ่งคือการใช้เทคนิค stone band หรือการวางแนวหินบนไหล่เขาเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ซึ่งเยาวชนในชุมชนสามารถดำเนินการได้เองผ่านการใช้เครื่องมือวัดแบบง่าย ๆ เช่น A-frame ในการระบุตำแหน่ง

การสร้างระบบจัดการที่อยู่บนฐานของการรู้จักพื้นที่จริง การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น คือทางเลือกที่สามารถฟื้นฟูทั้งสิ่งแวดล้อมและความยืดหยุ่นทางสังคมไปพร้อมกัน

สาระสำคัญของการบรรยายครั้งนี้คือ การชี้ให้เห็นว่าชุมชนในชนบทไม่ได้อ่อนแอเพราะขาดทรัพยากรเท่านั้น แต่กำลังอ่อนแอลง เพราะการสูญเสียการควบคุมสิ่งที่เคยเป็นของตนเอง หากต้องการสร้างความยั่งยืนในระดับพื้นที่ จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการฟื้นคืนสิทธิในการจัดการทรัพยากรแก่ชุมชน

หัวข้อที่ 4: Landcare และความยืดหยุ่นทางสังคม – การธำรงไว้ซึ่งความเป็นอิสระของกลุ่มชุมชนท้องถิ่น

ผู้บรรยาย: ดร.คาซึกิ คาโงฮาชิ

การบรรยายในหัวข้อนี้นำเสนอกรณีศึกษาจากประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีการพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำโดยชุมชนในชื่อว่า “Landcare” โดยเน้นการเชื่อมโยงกับแนวคิด “ความยืดหยุ่นทางสังคม” ผ่านการรักษาความเป็นอิสระของกลุ่มปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น (Local Landcare Groups)

แนวคิด Landcare เริ่มต้นในช่วงปลายทศวรรษ 1980 โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในระดับชุมชน เช่น การจัดการดิน น้ำ ป่าไม้ และการฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน อาสาสมัคร และภาคเอกชน กลายเป็นขบวนการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลออสเตรเลียและเติบโตเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ภายใต้กรอบความคิดด้านเศรษฐศาสตร์เชิงนิเวศ แนวทางของ Landcare มุ่งเน้นการอนุรักษ์ “ทุนธรรมชาติที่สำคัญ” (Critical Natural Capital – CNC) โดยใช้ทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทุนมนุษย์ ทุนที่สร้างขึ้น และทุนทางการเงิน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนใน 4 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุภัยคุกคาม การระดมทุน การดำเนินการภาคสนาม และการอนุรักษ์ระยะยาว

จุดเน้นของการบรรยายอยู่ที่การวิเคราะห์ “ความเป็นอิสระ” ของกลุ่ม Landcare ระดับท้องถิ่น ซึ่งจำแนกเป็นสองประเภทหลักคือ

- 1) **ความเป็นอิสระด้านการจัดการ (Managerial Autonomy):** ความสามารถของกลุ่มในการบริหารงาน ตัดสินใจ วางแผน และประเมินผลโดยไม่ต้องพึ่งพาระบบจากภายนอก
- 2) **ความเป็นอิสระด้านการปฏิบัติ (Functional Autonomy):** ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมภาคสนามอย่างต่อเนื่อง ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น อาสาสมัคร ความรู้ และเครื่องมือ

องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระเหล่านี้ ได้แก่ ทุนทางการเงิน ความรู้ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และเครือข่ายของอาสาสมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้และทักษะที่มีอยู่ในชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาศักยภาพของกลุ่มในระยะยาว

ในด้านการสนับสนุนจากรัฐ ข้อมูลจากโครงการ Landcare ของรัฐบาลกลางออสเตรเลียพบว่า งบประมาณสนับสนุนกลุ่ม Landcare ระดับท้องถิ่นมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่อง เช่น

- 1) **National Landcare Program (NLP) Phase 1:** งบประมาณ \$745.2 ล้าน (เฉลี่ยปีละ \$186.3 ล้าน)
- 2) **NLP Phase 2:** ลดลงเหลือ \$636.5 ล้าน (ปีละ \$127.3 ล้าน) ลดลง 25%
- 3) **Natural Heritage Trust (NHT):** งบลดลงอีก 7.4% เมื่อเทียบกับโปรแกรมก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ รูปแบบการจัดสรรงบประมาณมีแนวโน้มสนับสนุนโครงการขนาดใหญ่เป็นหลัก ขณะที่โครงการขนาดเล็กในระดับชุมชนได้รับงบประมาณเพียงระยะสั้น และมีการแข่งขันสูง กลุ่มชุมชนจึงเผชิญความท้าทายในการเข้าถึงทุนเพื่อทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ความท้าทายอื่น ๆ ที่กลุ่ม Landcare ต้องเผชิญ ได้แก่

-)/ ภาวะสูงวัยและการลดลงของประชากรในพื้นที่ชนบท
-)/ ภาระงานเอกสารและการบริหารจัดการที่เพิ่มขึ้น
-)/ ความรู้ท้องถิ่นไม่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น
-)/ ความไม่มั่นคงทางการเงิน ส่งผลให้ไม่สามารถรักษาอาสาสมัครและปฏิบัติงานในระยะยาวได้

ตัวอย่างกรณีศึกษาที่สำคัญคือ **เครือข่าย Bass Coast Landcare Network (BCLN)** ซึ่งเป็นหนึ่งในเครือข่ายระดับภูมิภาคที่ประสบความสำเร็จ โดยมีรายได้หลากหลายจาก 4 แหล่ง ได้แก่ รัฐบาล หุ้นส่วนองค์กร รายได้จากบริการ และงบของเครือข่ายเอง ในปี 2023 BCLN มีรายได้รวมกว่า 2.2 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย และมีอาสาสมัครกว่า 43,000 คน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า “เครือข่าย” มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความมั่นคงและความยืดหยุ่นของกลุ่มท้องถิ่น

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ ได้แก่

-)/ ควรเพิ่มการสนับสนุนกลุ่ม Landcare ขนาดเล็กในระดับชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมภาคสนามอย่างต่อเนื่อง
-)/ รัฐควรส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่นไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อไม่ให้ความรู้เฉพาะถิ่นสูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นก่อน
-)/ หากทรัพยากรบุคคลในพื้นที่จำกัด ควรนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพ เช่น โดรน ระบบติดตามด้วย GPS หรือ AI วิเคราะห์พืช
-)/ สนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่าย เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดนวัตกรรมจากการปฏิบัติจริง
-)/ ความเป็นอิสระในระดับท้องถิ่นควรถูกส่งเสริมไม่ใช่เพียงเพื่อความยั่งยืนของกลุ่ม Landcare เท่านั้น แต่เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมโดยรวมในระยะยาว

การรักษาความเป็นอิสระของกลุ่ม Landcare ท้องถิ่นจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นการอ้างไว้ซึ่งพลังของชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่ออนาคตที่มั่นคงของทั้งสังคมและระบบนิเวศโดยรวม

หัวข้อที่ 5: การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นของชุมชน

ผู้บรรยาย: คุณทิโมธี วิลคอกซ์

หัวใจสำคัญของหัวข้อนี้อีกคือการเน้นย้ำว่า ภัยพิบัติไม่ใช่สิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สามารถป้องกันได้หากมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม แนวคิด Disaster Risk Reduction (DRR) หรือการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ จึงกลายเป็นกลยุทธ์หลักในการลดความเสียหาย ทั้งในชีวิต เศรษฐกิจ และความมั่นคงของชุมชน

การทำความเข้าใจเรื่องภัยพิบัติเริ่มจากการแยกคำว่า “ภัย” (Hazard) ออกจาก “ภัยพิบัติ” (Disaster) โดยภัย หมายถึง เหตุการณ์ธรรมชาติหรือมนุษย์ที่อาจก่อให้เกิดอันตราย เช่น พายุ แผ่นดินไหว หรือโรคระบาด แต่ภัยพิบัติเกิดขึ้นเมื่อชุมชนไม่สามารถรับมือหรือฟื้นตัวจากภัยนั้นได้ทัน จึงก่อให้เกิดความเสียหายขนาดใหญ่

แนวคิด DRR คือกระบวนการที่ช่วยลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติก่อนที่มันจะเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ภัยพิบัติเกิดได้น้อยลง หรือกระทบได้น้อยลงหากเกิดขึ้นจริง และทำให้ชุมชนมีความพร้อมมากขึ้นในการฟื้นตัวอย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่า ทุกๆ 1 ดอลลาร์ที่ใช้ในการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูได้ถึง 4–7 ดอลลาร์ (UNDRR, 2023)

จำนวนภัยพิบัติทั่วโลกในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นถึง 5 เท่า โดยมีปัจจัยสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาลของ พายุเปลี่ยนแปลงอย่างไม่คาดคิด ภัยหนาวหรือคลื่นร้อนเกิดขึ้นในพื้นที่ไม่เคยมีมาก่อน และการขยายตัวของชุมชนเข้าไปในพื้นที่ เสี่ยง เช่น พื้นที่ริมแม่น้ำหรือเชิงเขา ทำให้จำนวนผู้ได้รับผลกระทบและความเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มขึ้น

ภัยสมัยใหม่ไม่จำกัดอยู่เพียงพายุหรือแผ่นดินไหว แต่รวมถึงภัยเกิดใหม่ เช่น

-)] มลพิษและหมอกควัน (PM2.5) ที่เชื่อมโยงกับโรคทางเดินหายใจ
-)] โรคจากสัตว์สู่คน เช่น ไข้หวัดนกหรือสกุร
-)] การระเบิดของรังสีสุริยะ ซึ่งสามารถทำให้ระบบสื่อสาร ดาวเทียม หรือโครงข่ายพลังงานล่ม
-)] แผ่นดินไหวในประเทศเพื่อนบ้านที่ส่งผลกระทบข้ามพรมแดน เช่น แผ่นดินไหวในเมียนมา (2025) ที่ส่งแรงสั่นสะเทือน ถึงกรุงเทพฯ
-)] ภูเขาไฟระเบิดในไอซ์แลนด์ (2010) ซึ่งแม้จะอยู่ห่างไกล แต่ส่งผลให้เที่ยวบินในยุโรปยกเลิกกว่า 100,000 เที่ยวบิน

เมื่อภัยเกิดขึ้น ผลกระทบไม่ได้จำกัดอยู่แค่ความเสียหายทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงผลกระทบทุติยภูมิ เช่น โรคระบาดหลังน้ำท่วม (ไข้เลือดออก ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค) การเพิ่มขึ้นของความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงการหยุดชะงักของระบบการผลิตและการ ขนส่ง เช่น ในช่วง COVID-19 ที่ทำให้แรงงานไม่สามารถกลับมาทำงานได้ทัน และห่วงโซ่อุปทานทั่วโลกหยุดชะงัก

การฟื้นตัวของชุมชนจากภัยพิบัติมักใช้เวลานานกว่าที่คนทั่วไปคาดคิด ตัวอย่างเช่น

-)] เมืองโครสต์เชิร์ช ประเทศนิวซีแลนด์ หลังแผ่นดินไหวในปี 2011 ใช้เวลา 5 ปีกว่าจะซ่อมแซมโครงสร้างพื้นฐานได้เพียง 86%
-)] เมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น หลังแผ่นดินไหวในปี 1995 ตกอันดับท่าเรือโลกจากอันดับ 6 เหลืออันดับ 63 ในปี 2019
-)] ประเทศเฮติ โดนพายุซัดซ้ำซ้อนในปี 2008 และตามมาด้วยแผ่นดินไหวและอหิวาตกโรคในปี 2010

การจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากระดับท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอาสาสมัครคือแนวหน้าของการ รับมือและเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างแผนจัดการความเสี่ยง ซึ่งควรรวมองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

-)] การประเมินความเสี่ยงแบบครอบคลุม
-)] การวางแผนรับมือ ฟื้นฟู และป้องกันล่วงหน้า
-)] การใช้จุดแข็งของชุมชน เช่น กลุ่มอาสาสมัคร ภาครัฐกิจ และเครือข่ายสังคม
-)] การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในสังคม เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ และผู้หญิง

กรณีศึกษาจากประเทศฟิลิปปินส์ หลังจากพายุไต้ฝุ่นไห่เกี่ยนในปี 2016 รัฐบาลได้ประเมินความเสี่ยงของหมู่บ้านทั่วประเทศ และเสนอ ให้อย้ายหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงสูงจากน้ำท่วมและระดับน้ำทะเลที่เพิ่มขึ้น โดยมีการจัดสรรที่ดินและงบประมาณสนับสนุน ปัจจุบันมี หมู่บ้านกว่า 40 แห่งที่ถูกจัดให้อยู่ในแผนย้ายถิ่นฐานในระยะ 5–10 ปี

อีกกรณีคือ ห้าง SM Marikina ในฟิลิปปินส์ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำมาริกินา ได้ถูกออกแบบให้ยกสูงเหนือระดับน้ำและมีพื้นที่ใต้ดินรองรับน้ำ ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงความเสียหายกว่า 1 พันล้านเปโซในเหตุการณ์น้ำท่วมปี 2009 และยังคงถูกใช้เป็นศูนย์พักพิงในช่วงภัยพิบัติด้วย

ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ลงทุนรายใหญ่ในที่อยู่อาศัย โรงงาน และโครงสร้างพื้นฐาน อีกทั้งยังเป็นเจ้าของกิจการที่เป็นแหล่งรายได้ของประชาชน การสนับสนุนจากภาคเอกชน เช่น ความร่วมมือแบบ PPP (Public-Private Partnership) จึงเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นของชุมชน

ตัวอย่างจากเมืองนาคี ประเทศฟิลิปปินส์ ที่เผชิญน้ำท่วมใหญ่ในปี 2009 พบว่า 94% ของความเสียหายเกิดกับภาคธุรกิจ และกว่า 88% ไม่มีประกันภัย ความเสียหายทั้งหมดคิดเป็น 5% ของ GDP ประเทศ นับเป็นสัญญาณเตือนถึงความสำคัญของการเตรียมพร้อมของภาคเอกชนต่อภัยพิบัติ

ในระดับโลก องค์การสหประชาชาติได้กำหนดกรอบ Sendai Framework for Disaster Risk Reduction (2015–2030) ซึ่งเป็นแนวทางลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระยะยาว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมถึงกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้พิการ และชนพื้นเมือง

สาระสำคัญของการบรรยายสรุปคือ “ภัยพิบัติไม่จำเป็นต้องเป็นหายนะ หากเราสามารถลดความเสี่ยงได้ล่วงหน้า” การวางแผนที่ครอบคลุม การเสริมสร้างบทบาทของท้องถิ่น และการสนับสนุนจากภาคเอกชน คือกุญแจสำคัญในการสร้างชุมชนที่ยืดหยุ่น และการลงทุนใน DRR คือการลงทุนที่คุ้มค่าที่สุด เพราะต้นทุนของความไม่เตรียมพร้อมนั้นสูงเกินกว่าจะรับไหว

หัวข้อที่ 6: เซเนกัล – กรณีศึกษาจากภูมิภาคซาเฮลและบทเรียนเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำและดิน

ผู้บรรยาย: คุณโนบุอากิ วาดะ (Nobuaki Wada)

การบรรยายในหัวข้อนี้ถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากการทำงานในประเทศเซเนกัล ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกสุดของทวีปแอฟริกา และเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคที่เรียกว่า “ซาเฮล” (Sahel) ซึ่งเป็นพื้นที่กึ่งแห้งแล้ง มีสภาพภูมิอากาศแบบกึ่งแห้ง ปริมาณฝนรายปีเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 300–600 มิลลิเมตร

ทีมวิจัยได้เริ่มสำรวจพื้นที่นี้ตั้งแต่ปี 2012 และเริ่มทำงานร่วมกับ 6 หมู่บ้านในเขต Mbour ภูมิภาค Thies ตั้งแต่ปี 2017 เป็นต้นมา กลุ่มชาติพันธุ์หลักในพื้นที่คือกลุ่ม Wolof ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศ และมีวิถีชีวิตพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก

พืชหลักในพื้นที่ได้แก่ ข้าวฟ่าง ข้าวโพด ลูกเดือย ถั่วลิสง และพืชผัก เช่น หัวหอม พริกเขียว พริกแดง โกมโบ และมะเขือแอฟริกัน โดยเฉพาะถั่วลิสงซึ่งถูกนำเข้ามาตั้งแต่ยุคล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสและยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ส่วนธัญพืชอื่นๆ ส่วนใหญ่ปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน

แม้กระบวนการเปลี่ยนแปลงในเซเนกัลจะต่างจากอินเดีย แต่ปัญหาพื้นฐานมีความคล้ายกันมาก นั่นคือ ความกดดันจากการเพิ่มจำนวนประชากร การส่งเสริมให้ใช้พันธุ์พืชลูกผสมและปุ๋ยเคมี การขยายพื้นที่เพาะปลูก และการใช้น้ำเกินขนาด ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นภายในช่วงเวลาเพียง 2–3 ทศวรรษ

หนึ่งในผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือ ภาวะขาดแคลนน้ำ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับสถานการณ์ในอินเดียหรือแม้แต่บางพื้นที่ในบังกลาเทศ แม้ว่าจะมีฝนตกมากแต่ก็ยังประสบภาวะขาดน้ำ เพราะการจัดการทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม ในกรณีของเซเนกัล หมู่บ้านศึกษา

เผชิญกับน้ำท่วมในฤดูฝนทุกปีตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา และต้องขุดบ่อน้ำบ่อยครั้งขึ้นเรื่อยๆ เดิมทีบ่อหนึ่งสามารถใช้ได้ยาวนานกว่า 10 ปี แต่ในปัจจุบันใช้ได้เพียง 2-3 ปีเท่านั้น และในต้นฤดูแล้ง บ่อน้ำส่วนใหญ่จะมีระดับน้ำลดลงจนถึงจุดวิกฤต

นอกจากปัญหาน้ำแล้ว พื้นที่เหล่านี้ยังประสบกับปัญหาดินเค็ม ซึ่งเป็นผลพวงจากการใช้น้ำมากเกินไปโดยไม่มีระบบจัดการที่ดี โดยเฉพาะในระบบการเกษตรพืชผักที่ต้องใช้น้ำอย่างต่อเนื่อง ต่างจากพืชพื้นถิ่นอย่างข้าวฟ่างหรือข้าวโพดซึ่งอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

การเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรเช่นนี้ยังส่งผลให้ภูมิทัศน์เปลี่ยนไปอย่างชัดเจน ป่าไม้ถูกทำลาย พื้นที่พืชรุกรานและร่มเงาสำหรับคนเลี้ยงวัวค่อยๆ หายไป กลายเป็นระบบเกษตรเชิงเดี่ยวที่ประปรายต่อสภาพอากาศและแรงกดดันจากเศรษฐกิจ

ที่สำคัญคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น เพราะไม่มีการให้ความรู้หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำ การชลประทาน หรือการจัดการดิน ชาวบ้านต้องขุดบ่อและสูบน้ำโดยใช้มอเตอร์ แต่ไม่มีความรู้เรื่องปริมาณน้ำที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการใช้น้ำเกินความจำเป็น และนำไปสู่ปัญหาทั้งขาดแคลนน้ำและดินเค็มในที่สุด

กรณีของเซเนกัลจึงสะท้อนว่า ไม่ว่าพื้นที่จะมีฝนมากหรือน้อย หากไม่มีการจัดการน้ำอย่างมีแผน ก็สามารถประสบภาวะขาดน้ำได้เช่นกัน ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแอฟริกา แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วโลก ตั้งแต่อินเดียไปจนถึงบังกลาเทศ และประเทศอื่น ๆ ที่เกษตรกรรมถูกผลักดันเข้าสู่ระบบทุน โดยไม่ทันได้พัฒนาเทคโนโลยีความรู้ในชุมชนให้เพียงพอ

แนวทางแก้ไขซึ่งวิทยาการเสนอ และได้ดำเนินการจริงในพื้นที่ ได้แก่

-) การจัดการน้ำอย่างมีแผนและเหมาะสม
-) การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความสามารถในการกักเก็บความชื้นในดิน
-) การป้องกันการชะล้างของดินและการสูญเสียน้ำ
-) การบริหารจัดการลุ่มน้ำขนาดเล็ก (Micro Watershed) โดยชุมชนในพื้นที่

ตัวอย่างก่อนและหลังการพัฒนาพื้นที่ชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ชัดเจน เมื่อมีการจัดทำระบบกักเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำเล็ก ๆ และคูระบายน้ำ ระบบนิเวศเริ่มฟื้นตัว พืชพรรณเขียวชอุ่มขึ้น และชาวบ้านสามารถกลับมาทำเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง

สาระสำคัญของหัวข้อนี้คือ “ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในระดับท้องถิ่น มักไม่ได้เกิดจากธรรมชาติ แต่เกิดจากระบบการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่” และทางออกที่ยั่งยืนที่สุด คือการให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่นั้น ๆ

หัวข้อที่ 7: การสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นของชุมชน – วิธีคิดและวิธีกาแบบ Metafacilitation

ผู้บรรยาย: คุณโนบุอากิ วาดะ

หัวใจสำคัญของการบรรยายในหัวข้อนี้ คือการชี้ให้เห็นว่า “การเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเริ่มต้นจากการฟังที่ดี และการถามที่มีคุณภาพ” โดยเน้นที่กระบวนการชื่อว่า **Metafacilitation®** ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารที่ช่วยให้ผู้นำชุมชน นักพัฒนา หรือนักส่งเสริมสุขภาพ สามารถดึงศักยภาพของผู้คนในชุมชนออกมาได้ โดยไม่ต้องสั่งสอนหรือชี้นำ

การบรรยายเริ่มต้นด้วยการเล่าถึงบทสนทนาระหว่างผู้บรรยายกับเกษตรกรในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในประเทศเซเนกัล เมื่อปี 2017 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เกษตรกรบอกว่า “พวกเรามีน้ำไม่พอ” แต่วิทยากรถามกลับว่า “คุณรู้หรือไม่ว่าหมู่บ้านมีน้ำอยู่เท่าไร” คำถามธรรมดานี้นำไปสู่ความตระหนักว่า พวกเขาไม่เคยรู้ปริมาณน้ำที่มี หรือแม้แต่เวลาที่เหมาะสมที่สุดในการรดน้ำต้นไม้ จากการสนทนาเรื่องพระอาทิตย์ขึ้น อุณหภูมิพื้นดิน และการดูดซึมน้ำของพืช เกษตรกรจึงค้นพบว่า เวลาที่เคยรดน้ำระหว่างบ่ายสองถึงสามนั้นเป็นช่วงเวลาที่พืชดูดน้ำได้น้อยที่สุด และช่วงเช้าคือตอนที่พืชได้รับน้ำอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

กรณีนี้สะท้อนว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมาจากการสอน แต่สามารถเกิดขึ้นจากคำถามที่ดี และนี่คือสิ่งที่เรียกว่า Metafacilitation – ศิลปะของการฟังอย่างลึกซึ้ง และการตั้งคำถามบนพื้นฐานของ ข้อเท็จจริง ไม่ใช่ ความคิดเห็นหรือความเชื่อ

Metafacilitation ไม่ใช่แค่เทคนิคการพูดคุยแบบตัวต่อตัวเท่านั้น แต่สามารถประยุกต์ใช้กับคนกลุ่มใหญ่ ใช้เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ และช่วยเปิดมุมมองใหม่ๆ ต่อปัญหาที่ดูเหมือนซับซ้อนในระดับชุมชน

โครงสร้างของกระบวนการ Metafacilitation ประกอบด้วยหลายขั้นตอน ตั้งแต่การฟังอย่างตั้งใจ การให้เกียรติความภาคภูมิใจในตนเองของคู่สนทนา การวิเคราะห์ปัญหา การตั้งคำถาม การสะท้อนข้อมูล การสร้างความไว้วางใจ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยสมัครใจ

สิ่งสำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนจาก การสนทนาแบบชี้แนะ ไปสู่ การสนทนาเพื่อค้นหาความจริง หรือในทางแนวคิดคือ จาก dialogue สู่ dialectic

เนื้อหาในการอบรมมีการเปรียบเทียบระหว่างการสื่อสาร 2 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1 ซึ่งใช้คำถามกดดัน สร้างความอึดอัด และเน้นการประเมิน (เช่น “คุณคิดจะทำอะไรต่อกับค่าธรรมเนียมที่ยังเก็บไม่ได้” กับแบบที่ 2 ซึ่งใช้คำถามบนพื้นฐานข้อเท็จจริง (เช่น “คุณเก็บค่าธรรมเนียมล่าสุดเมื่อใด?” “เก็บจากกี่ครัวเรือน?”) ผลลัพธ์คือ แบบ B ช่วยให้คู่สนทนาเกิดการไตร่ตรองด้วยตัวเอง และเริ่มหาทางออกโดยไม่รู้สึกถูกบังคับ

Metafacilitation มีกฎพื้นฐาน 3 ข้อที่ผู้ใช้งานต้องระลึกเสมอ ได้แก่

1. ถามเฉพาะ “ข้อเท็จจริง” ไม่ถามความคิดเห็น ความรู้สึก หรือการตีความ
2. อย่ารีบให้คำแนะนำหรือคำตอบ ปลอ่ยให้คู่สนทนาได้คิดเอง
3. เคารพศักดิ์ศรีของคู่สนทนา โดยเริ่มจากคำถามที่ตอบได้ง่าย และฟังด้วยความตั้งใจ

การตั้งคำถามที่ดีคือการถามในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เช่น “เกิดอะไรขึ้น” “ใครเกี่ยวข้อง” “เกิดขึ้นเมื่อใด” “เกิดที่ไหน” หรือ “มีอยู่เท่าไร” คำถามเหล่านี้เปิดพื้นที่ให้ผู้สนทนาสถานการณ์ของตนเองได้ชัดเจนขึ้น

ในทางตรงกันข้าม คำถามที่ควรหลีกเลี่ยง ได้แก่ คำถามที่เริ่มต้นด้วย “ทำไม” “อย่างไร” หรือคำพูดที่แสดงความเหมารวม เช่น “ชาวบ้านที่นี่มักจะ...” หรือ “คนในพื้นที่มักจะไม่...” เพราะคำถามเหล่านี้อาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกถูกตำหนิหรือป้องกันตัวเอง

อีกประเด็นสำคัญคือ การเคารพศักดิ์ศรี ซึ่งหมายถึงการไม่ทำให้ผู้ตอบรู้สึกด้อยค่า เช่น ไม่รีบตัดสิน ไม่พูดประชด ไม่พูดแทน และ ไม่กดดันให้รีบตอบ คำถามควรเริ่มจากเรื่องง่าย เช่น เรื่องในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้ตอบเปิดใจ เช่น “วันนี้กินข้าวเช้าหรือยัง” ก่อนจะเข้าสู่คำถามที่ลึกซึ้งเรื่อยๆ

Metafacilitation จึงไม่ใช่เพียงวิธีถาม แต่คือ วิธีคิดที่ตั้งอยู่บนฐานของความเคารพ ความจริง และความเชื่อว่าทุกคนสามารถคิดได้ด้วยตนเอง หากได้รับโอกาสและการฟังอย่างแท้จริง

หัวข้อที่ 8: แนวทางปฏิบัติในการเสริมสร้างความยืดหยุ่นของชุมชนต่อภัยพิบัติ

ผู้บรรยาย: คุณทิโมธี วิลคอกซ์

Session นี้เป็นการต่อยอดจากการบรรยายครั้งก่อน โดยมุ่งเน้นที่แนวทางปฏิบัติ (practical approaches) เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นในระดับชุมชน โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับภาคเอกชนและกลุ่มชุมชน ผ่านแนวคิด การบริหารจัดการภัยพิบัติจากล่างขึ้นบน ซึ่งให้ความสำคัญกับความรู้ ความต้องการ และศักยภาพของท้องถิ่นเป็นหลัก

วิทยากรเริ่มจากการทบทวนแนวคิดของ Disaster Risk Reduction (DRR) ว่าเป็น การลดโอกาสเกิดภัยพิบัติ และ ลดผลกระทบเมื่อภัยเกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถฟื้นตัวได้เร็วและเสียหายน้อยที่สุด DRR จึงเป็นมากกว่าการเตรียมตัวรับมือภัยพิบัติ แต่คือ กระบวนการสร้างความเข้มแข็งเชิงโครงสร้างของสังคมตั้งแต่ระดับรากฐาน

กรณีศึกษาจากประเทศเนปาลหลังแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในปี 2015 แสดงให้เห็นว่า การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น คือจุดเปลี่ยนสำคัญ รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณและอำนาจการจัดการภัยพิบัติไปยังองค์กรปกครองท้องถิ่นทั้ง 753 แห่ง โดยให้อิสระในการออกแบบแผนรับมือของตนเอง เช่น เทศบาล Palungtar ได้จัดทำแผน DRR แบบครอบคลุมทุกภัย และเสริมความเข้มแข็งให้แก่สำนักงานระดับตำบลหรือเขตเลือกตั้ง

ในทางตรงกันข้าม แนวทางจากบนลงล่าง (Top-Down) มักล้มเหลวเพราะขาดการเข้าใจบริบทท้องถิ่น นำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่จริง และทำให้ชุมชนรู้สึกไม่มีส่วนร่วม ขาดแรงจูงใจ และไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

วิทยากรยังชี้ว่า องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน เช่น

- ┌ งบประมาณและทรัพยากรจำกัด
- ┌ ขาดทักษะเฉพาะด้านภัยพิบัติ
- ┌ ผู้นำไม่ให้ความสำคัญ
- ┌ การเมืองและอุปสรรคจากส่วนกลาง
- ┌ ความไม่แน่นอนว่าจะเริ่มต้นอย่างไร

ในสถานการณ์เช่นนี้ กลุ่มชุมชนและองค์กรในพื้นที่จึงเป็นทรัพยากรสำคัญที่มักถูกมองข้าม เช่น

- ┌ คลินิกและศูนย์สุขภาพ
- ┌ องค์กรอาสาสมัคร
- ┌ องค์กรศาสนา
- ┌ สภาภาคชาดท้องถิ่น
- ┌ สโมสรกีฬา โรงเรียน มหาวิทยาลัย และ
- ┌ ภาคเอกชนในพื้นที่

หนึ่งในภาคส่วนที่มีบทบาทสำคัญแต่ยังไม่ถูกดึงมาใช้เต็มที่ คือ หอการค้าและกลุ่มธุรกิจท้องถิ่น ซึ่งสามารถเป็นศูนย์กลางในการสื่อสาร แลกเปลี่ยน และประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจได้ดี

กรณีศึกษาจากฟิจิ คือการจัดตั้ง Fiji Business Disaster Resilience Council (FBDRC) หลังจากพายุไซโคลนวินสตันในปี 2016 โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจ หน่วยงานภัยพิบัติแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน และ UN วิชาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ได้รับการสนับสนุนผ่านชุดเครื่องมือวางแผนต่อเนื่องทางธุรกิจ และฝึกอบรมด้านการลดความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง

กรณีของ Walmart ในสหรัฐอเมริกา หลังเฮอริเคนแคทรีนา (2005) ก็ถูกยกเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า การกระจายอำนาจภายในองค์กรเอกชนและความพร้อมของห่วงโซ่อุปทาน ช่วยให้สามารถให้ความช่วยเหลือชุมชนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ Walmart ไม่เพียงจัดส่งของได้ก่อนหน่วยงานรัฐ แต่ยังเปิดสาขาให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้เป็นที่พักและฐานปฏิบัติการในช่วงวิกฤต

กรณีเหล่านี้สะท้อนว่า ภาคธุรกิจไม่เพียงมีศักยภาพในการปกป้องตนเอง แต่ยังสามารถสนับสนุนชุมชนและรัฐบาลได้หากได้รับบทบาทที่ชัดเจน

เครื่องมือที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการลดความเสี่ยง คือ การเข้าถึงข้อมูลความเสี่ยงอย่างทั่วถึง เช่น แผนที่น้ำท่วมของเมือง บริสเบน ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้ ทำให้ทุกฝ่ายสามารถวางแผนได้อย่างมีข้อมูลประกอบจริง แต่ในหลายประเทศ ข้อมูลเหล่านี้ยังคงถูกผูกขาดโดยภาครัฐหรือบริษัทประกันภัย

ในส่วนของการมีส่วนร่วมระดับนานาชาติ วิทยาการแนะนำการเข้าร่วมในเครือข่าย เช่น

-) APMCDRR (Asia Pacific Ministerial Conference on Disaster Risk Reduction)
-) ARISE Networks – เครือข่ายของบริษัทเอกชนทั่วโลกที่สนับสนุนการพัฒนาอย่างมีข้อมูลความเสี่ยง โดยมีเครือข่ายย่อยในอินเดีย ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์

ประเด็นสุดท้ายที่เน้นย้ำ คือ แนวคิด “ภัยพิบัติเป็นเรื่องของทุกคน” ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ต้องทำงานร่วมกัน หากต้องการสร้างความยืดหยุ่นอย่างแท้จริง และการลงทุนใน DRR เป็นสิ่งที่คุ้มค่าเสมอ เพราะต้นทุนของความไม่เตรียมพร้อมนั้นสูงเกินกว่าที่สังคมจะรับได้

หัวข้อที่ 9: การปรับตัวต่อภัยแล้งและความยืดหยุ่นทางสังคม – กรณีศึกษาระบบชลประทานบ่อน้ำในที่ราบซานูกิ ประเทศญี่ปุ่น

ผู้บรรยาย: ดร.คาซึกิ คาโงฮาชิ

การบรรยายในหัวข้อนี้นำเสนอกรณีศึกษาจาก ที่ราบซานูกิ (Sanuki Plain) บนเกาะชิโกกุ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ที่มีความแห้งแล้งเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ โดยมีปริมาณฝนต่อปีค่อนข้างต่ำ การดำรงชีวิตและระบบเกษตรในพื้นที่นี้จึงต้องอาศัยการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและพึ่งพาระบบบ่อน้ำท้องถื่น (Pond Irrigation System) ซึ่งมีอยู่มากกว่า 10,400 แห่งทั่วที่ราบซานูกิ หรือเฉลี่ย 7.79 แห่งต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร

หนึ่งในโครงสร้างหลักคือ คลองคางาวะ (Kagawa Canal) ซึ่งก่อสร้างขึ้นในปี 1978 เพื่อส่งน้ำให้แก่พื้นที่เกษตร (30,700 เฮกตาร์) รวมถึงน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรม โดยบริหารจัดการผ่าน Kagawa Canal Land Improvement District (KCLID) ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระบบจัดการน้ำระหว่างเขตต่างๆ และประสานงานกับองค์กรจัดการบ่อระดับท้องถื่น (Local LIDs)

จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในปี 1994 เมื่อเกิดภัยแล้งรุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของภูมิภาค โดยระดับน้ำในบ่อท้องถื่นลดลงอย่างรวดเร็ว บางแห่งแห้งขอดจนไม่สามารถใช้ได้ และเขื่อนต้นน้ำสำคัญอย่าง Sameura Dam ก็ได้รับผลกระทบอย่างหนัก จนต้องมีการลดการปล่อยน้ำหลายระดับ ตั้งแต่ตัดลด 30% จนถึงขั้น หยุดจ่ายน้ำทั้งหมดในวันที่ 24 กรกฎาคม และสถานการณ์กลับเข้าสู่ภาวะปกติในเดือนพฤศจิกายนหลังจากได้ฝนผ่านเข้ามา

เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤตครั้งนี้ ชุมชนในที่ราบซานูกิได้ดำเนินการตาม 3 แนวทางหลัก ได้แก่

- 1) **มาตรการรับมือ (Coping Measures):** พื้นฟูการจัดการน้ำแบบดั้งเดิม เช่น บังซุย (Bansui – การแบ่งน้ำแบบเวียนกันใช้) และ ฮะชิริมิซึ (Hashiri-mizu – การปล่อยน้ำในปริมาณน้อยที่สุดอย่างเป็นระบบ) เพื่อให้ทุกพื้นที่สามารถเข้าถึงน้ำได้อย่างเท่าเทียม
- 2) **มาตรการปรับตัว (Adaptive Measures):** การติดตั้งเครื่องมือใหม่ เช่น ปัมป์น้ำ ท่อส่งน้ำ และบ่อน้ำเสริม โดยในปี 1994 มีการติดตั้งถึง 8,200 จุด ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านทุนจากรัฐบาลและจังหวัด
- 3) **มาตรการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Transformative Measures):** การจัดสรรน้ำข้ามลุ่มน้ำ โดย KCLID ช่วยให้มีการหมุนเวียนทรัพยากรระหว่างเขตที่ประสบภัยมากกับเขตที่ยังมีทรัพยากรเหลืออยู่ โดยคงไว้ซึ่ง อำนาจในการจัดสรรของแต่ละพื้นที่ท้องถิ่น

การวางแผนรับมือภัยแล้งดังกล่าวอิงกับแนวคิด Critical Natural Capital (CNC) ที่เน้นการระบุทุนธรรมชาติที่สำคัญ เช่น น้ำ พื้นที่ชลประทาน ทรัพยากรในดิน การกระจายทุนที่มีอยู่ เช่น แรงงาน เครื่องมือ วิทยาการ การสนับสนุนจากภายนอก ทุนจากรัฐ เทคโนโลยี และการรักษาทุนเหล่านั้นในระยะยาว โดยไม่ลดทอนอำนาจการตัดสินใจของชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จในกรณีนี้ไม่ใช่แค่เครื่องมือหรืองบประมาณ แต่คือ ระบบความร่วมมือระหว่าง KCLID หน่วยงานรัฐ และองค์กรจัดการน้ำในระดับหมู่บ้าน การไม่เข้าไปสั่งการ แต่ออกแบบโครงสร้างที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนคิด ตัดสินใจ และปฏิบัติได้เอง คือสิ่งที่ทำให้ระบบทั้งหมดสามารถฟื้นตัวจากภัยแล้งในครั้งนั้นได้อย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาจากมุมมองของความยืดหยุ่นทางสังคม ที่ราบซานูกิได้แสดงให้เห็นว่า

- 1) การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น วิธีแบ่งน้ำและการจัดการบ่อ
- 2) การใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเป็นระบบ
- 3) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างเข้าใจ
- 4) และการเคารพอำนาจการตัดสินใจในระดับพื้นที่

ทั้งหมดนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างชุมชนที่ยืดหยุ่น และเป็นแบบอย่างของการสร้างความมั่นคงทางน้ำในสังคมเกษตรกรรมที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ

สิ่งที่เราเรียนรู้จากกรณีนี้คือ ความสามารถในการบริหารจัดการภายในชุมชน คือทรัพยากรสำคัญที่ไม่ควรถูกแทรกแซงจากภายนอก แต่ควรได้รับการสนับสนุน ให้เติบโตบนฐานของทุนที่มีอยู่ การทำงานแบบเครือข่าย และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น และประชาชน คือหัวใจของการสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมในระยะยาว

ประโยชน์ที่ได้รับและการขยายผลจากการเข้าร่วมโครงการ

การเข้าร่วมอบรมในหลักสูตร “Workshop on Social Resilience for Sustainable Societies” ได้เปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับแนวคิดความยืดหยุ่นทางสังคม ซึ่งไม่เพียงเป็นประเด็นทางทฤษฎี แต่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในหลายบริบทของการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่ต้องเผชิญกับความเปราะบางจากภัยพิบัติ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมประกอบด้วย:

- J ความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับแนวคิดความยืดหยุ่นทางสังคม ทั้งในระดับ coping, adaptation และ transformation
- J ตัวอย่างแนวปฏิบัติจากหลายประเทศ เช่น ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อินเดีย ฟิจิ และเซเนกัล ที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทชุมชนไทย
- J เครื่องมือใหม่ๆ เช่น Metafacilitation ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารที่เน้นการฟังและตั้งคำถามเชิงสร้างสรรค์ ช่วยให้ทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- J การเรียนรู้วิธีสร้างเครือข่ายกับภาคธุรกิจและองค์กรในพื้นที่เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาและการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ
- J การตระหนักถึงบทบาทของภาคเอกชนในการเป็นพลังร่วมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ใช่เพียงผู้ได้รับผลกระทบ

ในส่วนของการขยายผล มีแผนในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในงานจริง ดังนี้:

1. จัดเวิร์กช็อปให้กับเจ้าหน้าที่ภาคสนามและผู้นำชุมชน ในการใช้เครื่องมือ Metafacilitation และแนวคิด Social Resilience เพื่อวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาชุมชน
2. พัฒนาหลักสูตรย่อยหรือชุดฝึกอบรม สำหรับเยาวชนและอาสาสมัคร โดยเน้นประเด็นความยืดหยุ่นของชุมชนต่อภัยพิบัติ และการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ
3. ประยุกต์ใช้แนวทาง DRR และ Watershed Management กับพื้นที่โครงการที่กำลังดำเนินงานอยู่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีปัญหาน้ำท่วมและแล้งซ้ำซาก
4. รวบรวมบทเรียนเป็นชุดองค์ความรู้ เพื่อเผยแพร่ในองค์กร เครือข่ายพันธมิตร